

KELEŞ, Mahmut Recep, “Zengî ve Fâtımîlerin Eyyübîlerin Kuruluş Devri Askerî Teşkilatlanmasındaki Yeri”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, V/1, Haziran 2022, s. 20-28.

Makale Türü: Tarih Araştırma

DOI No: <https://doi.org/10.48120/oad.1109442>

Geliş Tarihi / Received: 26 Nisan/April 2022
Online Yayın: 26 Haziran 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 03 Haziran/June 2022
Published Online: 26 June 2022

Zengî ve Fâtımîlerin Eyyübîlerin Kuruluş Devri Askerî Teşkilatlanmasındaki Yeri

Mahmut Recep KELEŞ^{1*}

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, MUĞLA.

* mrkeles@nku.edu.tr

+ORCID: 0000-0002-5955-226X

Öz- Eyyübîler'in XII ve XIII. yüzyıllarda Mısır başta olmak üzere Yemen, Suriye, el-Cezire ve Güneydoğu Anadolu'da bir asra yakın sürdürmüş oldukları hâkimiyet, Ortadoğu'da kendisinden sonra gelen devletlerin de kaderini değiştirmiştir. Eyyübî Devleti'nin kurucusu sayılan Selâhaddin-i Eyyübî kendisini yetiştiren ve önemli görevler veren Nüreddin Zengî'nin vefatıyla birlikte onun mirasını korumak amacıyla harekete geçmiş ve bunu başta kendi ailesinin tamamının yanında durması ve Türkmen boyları ve Kürt aşiretlerinin destekleriyle önemli ölçüde gerçekleştirebilmiştir. Selâhaddin-i Eyyübî amcası Şirkûh'un ölümünden sonra Fâtımî halifesi Âdîd Li-Dinillâh'ın veziri olmuş ve o vefat edene kadar başta Nüreddin Zengî ve Abbasi halifesi olmak üzere oluşturmuş oldukları baskıya rağmen Fâtımî devletine resmî olarak son vermemiştir. Halife Âdîd Li-Dinillâh'ın ölümüyle birlikte Fâtımî devletini nihayete erdirse de idarî ve askerî kurumlarını tamamen feshetmemiştir. Selâhaddin-i Eyyübî'nin Fâtımî veziri olarak görev yaptığı ilk üç yıllık dönemde kendisiyle birlikte hareket eden Fâtımî bürokratlara kurmuş olduğu Eyyübî Devletinde de görevler vermeye devam etmiş ve onların idarî tecrübelerinden istifade etmeye özel önem vermiştir. Selâhaddin-i Eyyübî kendisinin yetiştirmiş olduğu Zengî Devleti bürokrasisi ve askerî teşkilatını Fâtımî bürokrasisi ve askerî teşkilatıyla mezc ederek orijinal bir idarî-askerî yapılanma yoluna gitmiş olup özellikle Haçlı ve diğer isyancı gruplara yönelik yapmış olduğu savaşlarda bu yeni yapının etkisi müspet anlamda devletin tüm kademelerinde görülmüştür.

Anahtar Kelimeler- Zengîler, Eyyübîler, Askerî teşkilat, Dîvân-ı İnşâ, Oğuzlar.

The Importance of Zangids and Fatimids in The Military Organization of The Establishment Period of the Ayyubids

Abstract- Ayyubids XII and XIII. the dominance they had maintained for nearly a century in Egypt, especially in Yemen, Syria, al-Jazeera and Southeast Anatolia in the centuries changed the fate of the states that came after them in the middle east. Saladin, who is considered the founder of the Ayyubid state, took action to protect the legacy of Nur al-din Zangi, who trained him and gave him important duties, and was able to achieve this to a great extent with the support of the Turkoman tribes and Kurdish tribes. After the death of his uncle Shirkuh, Saladin became the wazier of the Fatimid Caliph Adid Li-din Allah and did not officially put an end to the Fatimid state, despite the pressure they had created by Nur al-din Zangi and Abbasid caliph, until his death. Although he ended the Fatimid state with the death of caliph Adid li-din Allah, he did not completely abolish its administrative and military institutions. During the Saladin's first three year term as Fatimid wazier, he continued to give duties to Fatimid bureaucrats who acted with him in the Ayyubid state he had established, and gave special importance to benefiting from their administrative experience. Saladin combined the Zangi state bureaucracy and military organization, where he was educated, with the Fatimid bureaucracy and military organization, and went for an original administrative-military structure, and the effect of this new structure was seen in all levels of the state, especially in the wars he waged against the Crusaders and the rebel groups.

Keywords – Zangids, Ayyubids, Military Organization, Diwan al-Insha, Oghuz Turks.

Giriş

Eyyübîler'in XII. yüzyılda tarih sahnesine çıkması Suriye, Anadolu ve Mısır'daki güç dengelerinin değişimi ile alakalıdır. Fâtımîler'in Abbâsîler gibi güç kaybedip siyasi erklerini vezir ve bürokratlara bırakmak zorunda kalmalarıyla birlikte Mısır'da iç karışıklıklar artmış ve sonraki süreçte yöneticiler arasında kanlı çatışmalar vukua gelmiştir. Bu durum Fâtımî halifelerinin gücünü ve nüfuzunu azaltan bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ XII. yüzyılda Suriye ve el-Cezire'deki siyasi nüfuz Selçuklu devletindeki iç karışıklıklar nedeniyle Musul, Dımaşk ve Halep gibi önemli şehirlerde atabeyler güç ve nüfuz kazanmışlardır.² Atabeyler ile birlikte bölgede güç kazanan ailelerden olan Eyyübîler özellikle İmâdeddin Zengî ile irtibatlı olmuş ve onun ölümünden sonra Nüreddin Zengî, Necmeddin Eyyüb ve Eseddüddin Şirküh Suriye'deki hâkimiyetlerini birlikte pekiştirmişlerdir.³ Türkmen ve Kürt aşiretleri tarafından desteklenen Eyyübîler Mısır'da Şirküh'un kumandasında 3 sefer düzenlemiş ve son seferde Şirküh Mısır'ı Haçlı tasallutundan kurtardıktan sonra Şâver b. Mücîr'i saf dışı bırakarak Fâtımî veziri olma hakkını kazanmıştır.⁴ Böylelikle Eyyübîler siyasi bağımsızlıklarını 1169 yılında farklı bir kıtada kısmen de olsa sağlayabilmişlerdir. Fakat bu yeni bir devlet kurulduğu manasına da gelmemektedir. Şirküh'un kısa süren vezirlik görevinden sonra Oğuzlar ile Kürt aşiretlerin desteğini alarak vezir olan Selâhaddin, Zengî devletinin himayesinde fakat Nüreddin Zengî'ye de tam anlamıyla bağımlı olmadan bir yönetim biçimi oluşturmuştur.⁵ Nüreddin Zengî'nin 1174 yılında vefatıyla Selâhaddin ayrı bir devlet kurmak için tüm şartların hazır olduğunu göreyerek, önce Nüreddin Zengî'nin oğlu ve veliahdı el-Melikü's-Sâlih'in atabeyi olmak için birbiriyle mücadele halinde olan Zengî emirlerine yönelik harekete geçerek inisiyatif elde etmiş ve çıkması olduğu seferlerle Zengîler'in Musul dışındaki tüm bölgelerin hakimiyetini ele geçirerek güçlü bir hükümdar olmayı başarmıştır.⁶ Böylelikle Selçuklular'ın başaramadığı Nil ile Fırat arasında birleştirerek Haçlılar'ı zor durumda bırakmıştır.⁷

Selâhaddin-i Eyyübî Abbasi halifesi Nâsır-Lidînilâh tarafından saltanatının onayını aldıktan sonra özellikle Müslüman halka büyük zulüm ve haksızlıklar yapan Haçlı liderlerine karşı harekete geçmiş, Kerek Prinkepsi Renand de Chattillon'un tecavüzkar tutumuna ve diğer Haçlıların da Renand'ı himaye edici tavırları dolayısıyla Haçlılar'ın Müslümanlar ile barış antlaşmalarını kaldırdıklarını ortaya koyarak Haçlılara yönelik topyekûn bir sefere çıkmayı kararlaştırmıştır.⁸ Selâhaddin-i Eyyübî kısa süre içerisinde Haçlıların Akdeniz sahil şerhinde bulunan şehirlerini ve Hitin savaşı sonrası Kudüs'ü ele geçirerek bölgedeki faaliyetlerini ortadan kaldırmayı başarmış ve Kudüs Haçlı devleti yıkılmıştır.⁹ Selâhaddin-i Eyyübî'nin başarılı askerî hareketleri dolayısıyla Haçlı seferlerine özellikle manevi dayanak olarak ileri sürülen Kudüs'ün de Haçlılar tarafından kaybedilmesi Avrupa'da büyük bir yankı bulmuş, özellikle Papa VIII. Gregorius tarafından I. Haçlı seferinde Papa Urbanus örneğinde olduğu gibi derin tesiri olmuştur. I. Haçlı seferindeki siyasi hava Hristiyan dünyasında yeniden hissedilmiştir. Kudüs'ün

düşmesiyle birlikte birbirine düşman devletler bile papalığın devreye girmesi ve özellikle VIII. Gregorius'un arabuluculuğu ile İngiltere ve Fransa arasındaki hasmâne tutumlar geçici olarak rafa kaldırılmış, İngiltere, Fransa ve Almanya kraları ordular hazırlayarak Doğu'ya sefere çıkmışlardır.¹⁰ Selâhaddin-i Eyyübî deha seviyesindeki askerî kabiliyetiyle III. Haçlı seferindeki orduları durdurmayı başarmış ve Haçlılar tarafından nihai hedef olan Kudüs'ün düşmesini önleyerek III. Haçlı seferini başarısız kılmıştır.¹¹

Selâhaddin'in Eyyübî Askerî Teşkilatında Uyarlamalar Yapması

Selâhaddin-i Eyyübî'nin İslam birliğini sağlaması, pek çok isyanla baş etmesi ve Haçlılar ile mücadelesindeki başarısında askerî teşkilatlanmasının önemli bir rolü bulunmaktadır. Eyyübîler'in askerî teşkilatı Zengî ve Fâtımî kaynaklıdır. Şirküh'un Mısır'ı ele geçirdiği 1169 yılındaki ordu Nüreddin Zengî'nin asker ve emirlerden oluşmaktaydı. Selâhaddin-i Eyyübî Fâtımî rejimini tasfiye ettiğinde çok önemli bir askerî güce daha kavuştu. Selâhaddin isyancıları tasfiye etse de askerleri cezalandırmamış, isyana katılan üst kademe emir ve kumandanları cezalandırmakla iktifa etmişti. Askerleri kendi ordusuna katarak özellikle Suriye'deki Zengîler'e karşı bağımsız bir askerî sistem kurarak ilk olarak Mısır'daki Zengîler'den bağımsız olmayı hedeflemiş ve buna göre askerî teşkilatını Mısır'daki Fâtımî unsurlardan ayrı bir şekilde oluşturmuştur.¹² Selâhaddin, kendisini Zengîler'den gelecek desteklere bağlasaydı bağımsız bir idareci olmaktan çıkacaktı. Selâhaddin-i Eyyübî bu problemi Selçuklular'ın bırakmış olduğu miras ile çözebilmiştir. Selçuklu düzeni esas itibarıyla askerî iktâ sistemi üzerine kuruluydu. Bu sistemin kısa sürede başarılı olması ve işlevselliği dolayısıyla Selçuklular İran içlerinden Akdeniz ve Karadeniz ve hatta Marmara'ya kadar yayılmayı başarmışlardır. Bu sistem sayesinde Selçuklu ordusunun mevcudu artsa da devletin hazinesine yük olmamıştır.¹³

Selâhaddin-i Eyyübî Mısır'da Fâtımî devletinin askerî teşkilat düzeninde yeni uyarlamalar yapmıştır. Buna göre farklı milletlerden askerleri istihdam eden Selâhaddin'in ordusunda Fâtımîler olduğu gibi Türkler, Berberiler, Ermeniler ve Nübeliler bulunmaktaydı. Fâtımîler, Selçuklular'ın güçlenmesi nedeniyle soydaşlarının herhangi bir darbeye tevessül etmemeleri için Türk askerlerine öncelik vermekten çekinmişler ve Nübeliler'e ağırlık vermişlerdir. Fâtımîler daha önce Türkleri merkezi askerî teşkilat olan mürtezika sınıfına dâhil etmişler ve Selçuklular güçlendikten sonra onlar yerine Nübeliler mürtezikaya dahil edilmiştir.¹⁴ Selâhaddin'in Mısır'da iktidarı devralmasıyla birlikte bu durumu kabullenemeyen Türk emirler bulunmaktaydı. Mısır'da var olan Oğuz nüfuzunun azalması ve Selâhaddin'in de özellikle Zengîler'e yönelik bağımsız davranma isteği dolayısıyla bu emirlerden Aynüddeve el-Yârukî Selâhaddin'e tabi olmayı reddetmiş ve Mısır'dan ayrılarak Nüreddin Zengî'nin

¹ Aydın Çelik, "Selçuklu-Fâtımî Münasebetleri", *Yeni Türkiye*, C. XXII, 83. sayı [Ortaoğu Özel Sayısı-II], Ankara 2016, s. 265-266; Muhammed Cemaleddin Sürür, *Nüfzü'l-Fatimî fi Biladi's-Şam ve'l-Irak fi'l-Karneyni'r-Rabi' ve'l-Hamis*, Kahire, 1957, s. 134.

² Coşkun Alptekin *DİA*, "Atabeg", c. IV, İstanbul, 1991, s. 38.

³ Coşkun Alptekin, "Musul Atabegliği Zengiler", *Türklik Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1987, S. 3, s. 425.

⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, Beyrut, 1992, C. IX, s. 298; İbn Şeddâd, *en-Nevadirü's-sultaniyye*, Kahire 1964, C. I, s. 75; Haliz Tawfeeq, *Fatimi Devletinin Yıkılışı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elazığ, 2017, s. 37.

⁵ Bahattin Kök, "Mısır'ın Alınmasından Sonra Nuruddin Mahmut'la Selâhaddin Eyyübî Arasında Ortaya Çıkan Soğukluğun Sebepleri", *Belleten*, Ağustos, 1993, C. 57, S. 219, s. 436.

⁶ Selâhaddin'in Halep ve Dımaşk seferleri için bkz; Mahmut Recep Keleş, *Eyyubiler I*, İstanbul, 2021 s. 99-117.

⁷ Abdülhalim Oflaz, Nüreddin Zengî'nin, Selâhaddin Eyyübî Eliyle Gerçekleşen Hayalleri, *Journal of Islamicjerusalem Studies*, "Nureddin Zengî" Özel Sayısı, s. 32.

⁸ İbnül Esîr, *el-Bâhir*, s. 142; *el-Kâmil*, c. X, s. 17; Ebû Şâme *Kitâbü'r-Ravzateyn*, Beyrut 1997, c. II, s. 48; İbnü'l-İbrî, *Tarihü Muhtasari'd-Düvel*, Lübnân, 1994, s. 370.

⁹ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyubi ve Devlet*, İstanbul, 1987, s. 109-112.

¹⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Ankara, 1992 C. III, s. 4.

¹¹ Runciman, *Haçlı Seferleri* s. 65; Mahmut Recep Keleş, *Eyyubiler I*, s. 203.

¹² Nazir Hassân Sa' dâvî, *Ceyşü Mısır fi Eyyâmî Selâhaddin*, Kahire, 1957, s. 3.

¹³ Osman Turan, "Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuku-Miri Topraklar ve Hususi Mülkiyet Şekilleri", *Belleten*, 1948, C. XII, S. 47, s. 567.

¹⁴ Emevilerden itibaren İslam Devletlerinin merkezini oluşturan orduya Divanülceys'e kayıtlı rızık devlete ait olan ve maaş alan, "mürtezika" denilen nizami ve dâimî konumda askerler bulunmaktadır. Bkz.; Mustafa Zeki Terzi, "Ordu", *DİA*, C. XXXIII, s. 358.

emrine girmiştir.¹⁵ Selâhaddin, Fâtîmî halifesinin ölümüyle birlikte Nûbeliler, Ermeniler ve Bedevi Arapları mürtezika sınıfından çıkartarak yardımcı kuvvetler olarak değerlendirmiş olup onları merkezi teşkilattan tasfiye etmiştir. Selâhaddin, Fâtîmî döneminden gelen iktâ sahiplerinin haklarını iptal ederek kendi emirlerine tahsis etmiştir. Mürtezika sınıfına sadece Türkler ve Kürtler dâhil edildiler. Buna mukabil Nûbeliler, Ermeniler ve Bedeviler devre dışı bırakıldılar.¹⁶ Selâhaddin-i Eyyûbî'nin merkezi teşkilatı bu şekilde düzene sokmaya çalışması daha Fâtîmî dönemindeki yozlaşmış askeri sistemin tekrar rayına oturtulması ile ilgiliydi. Selâhaddin ise varlık yokluk meselesi olarak gördüğü bu sistemin tamir edilmesi için olağanüstü bir çaba göstermiştir.¹⁷

Selâhaddin'in Mısır'da kısa bir süre kalması ve uzun seferlere çıkması bu askeri sistemin henüz belli bir temele oturmadan raydan çıkmasına ve tefessüh etmesine sebebiyet vermiştir.¹⁸ Emirler iktâları nedeniyle askerlere maaş ödemeleri gerekiyorken çeşitli nedenlerle bunları erteleyebiliyorlar ve hatta bazı durumlarda askerlere maaş vermiyorlardı. Bazı emirler ise mürtezika sınıfına daha az maaş ödeyebilmek için ahdâs ve diğer başıbozuk sınıfları mürtezika sınıfına dâhil etmişlerdir. Böylece Selâhaddin'in belirlemiş olduğu Türk ve Kürt askerler kadro dışı kalmışlardır. Uzun seferlerde Selâhaddin başarılı olduğundan bu durumun farkına varmamış olup hakikat ortaya çıkmamıştı.¹⁹ Bu durum 1190 senesinde Eyyûbîler için bir hezimet olan Akka Muhasarası'na kadar devam etmiştir.²⁰ Bu hezimetin sorumlusu var olan sistemi bozan emirlerdi. Nitekim Akka'daki muhasaracı güçlerin tazelenmesi için içerideki askerler dışarı çıkarılmış ve yeni gelen askerler içeriye girmişlerdi. Fakat bu taze kuvvetler kural ve kaideye göre tespit edilen askerler olmadığından ve Bedevi kuvvetler arasında mürtezika sınıfına dahil edildiklerinden tecrübesizlerdi. Dışarı çıkan muhasaracı birlik mürtezika sınıfından olup tecrübeli askerlerden oluşmaktaydı. İçeri giren grup ise tecrübesiz olup liyakata göre mürtezika sınıfına dâhil edilmediklerinden Müslümanlar açısından Akkâ Muhasarası başarısız olmuş ve Haçlılar burayı ele geçirmişlerdir.²¹

Eyyûbî Askeri Teşkilatında Yardımcı Birlikler Teşkil Edilmesi

Yardımcı birlikler Selâhaddin'in teşkil ettiği orduda büyük bir yekûn tutmaktaydı. Mürtezika sınıfına dâhil olan grupların ortalama sayısı 10.000 civarındayken yardımcı birliklerin sayısı daha fazlaydı. Selâhaddin yukarıda ifade edildiği üzere ordunun önemli bir kısmını iktâ sisteminin bir gereği olarak emirlere bağlı birliklerden oluşturmuştu. Her emirin iktâ bölgesinde askerlerini hazır tutması ve savaş çıkıp sultandan emir geldiğinde savaş meydanına gelmesi gerekmektedir. Harp nihayete erdiğinde ise emirlere bağlı askerler kışlalara değil iktâ bölgelerindeki arazilerine dönerlerdi. Bunlar mürtezika gibi düzenli ücret almazlar ve savaş sonrası ganimetten pay ve yağma yoluyla geçimlerini sağlardı. Yardımcı birlikler de iktâlı emirlerin askerleri gibi devlet tarafından savaş esnasında istihdam edilirdi. Özellikle bedevilerden oluşan askerler ok atma, baskın yapma ve kaos çıkarma gibi düzenli orduların ve mürtezika kısmına dahil olan merkezi birliklerin yapamayacağı işleri üstlenmekteydiler. Yardımcı birliklerin başını Bedeviler çekmekteydi. Bunlar dışında

Dürziler ve Haşhaşiler gibi farklı meşrep ve mezhebe mensup gruplar da bulunmaktaydı. Şeyzer emirine bağlı askerler de Selâhaddin-i Eyyûbî'nin yardımcı kuvvetleri arasında önemli bir konumdaydı. Nitekim Bedevi gruplar gibi Şeyzer emirine bağlı askerlerin sayısı da 5000 civarındaydı. Selâhaddin 1171 senesinde yardımcı birlikler arasında Cüzzamlı bedevileri dâhil ederek Müslüman hükümdarlar arasında bir ilki gerçekleştirmişti.²²

Yardımcı birliklerin içerisinde yer alan ve düzensiz olarak nitelendirilen bu gruplar çıkarları doğrultusunda hareket etmekte olup zaman zaman Haçlılar ile de anlaşmaktaydılar. Selâhaddin bu durumu önlemek için hazinesini cömertçe kullanmıştır. 1177 senesinde sefere çıkan Selâhaddin düzensiz askeri gruplardan istifade etmiştir. Yaklaşık 20.000 Bedevi kendisine katılmış ve başarıya ulaşmıştı. Selâhaddin yardımcı askeri birliklerin her daim sefere hazırlıklı olmalarını temin etmek için onları teftiş etmekteydi. Ayrıca bu gruplara tamamen güvenilmez ve serbest te bırakılmıyordu. Mamafih Selâhaddin, Hittin savaşında zafere ulaşsa da yardımcı birlikler ordunun diğer birimlerini yavaşlatmışlar ve seferin uzamasına neden olmuşlardı. Selâhaddin bu durumu araştırmış ve yardımcı birliklerde gerekli teftişleri yaparak eksik yönlerin iyileştirilmesine çaba göstermiştir.²³ Akka'da ihtiyatı birlik olarak Nûbeliler ve Kıptiler bulunmaktaydı. Selâhaddin'in kardeşi Melik Âdil de Kıbtî ve Nûbelî gibi yardımcı birlikleri istihdam etmekteydi. Selâhaddin ile Âdil'in isyana teşebbüs etmiş eski Fâtîmî unsurlardan Nûbeliler'i yardımcı birlikler arasına dâhil etmeleri ilginç bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1169 senesinde Selâhaddin, isyan eden Nûbeliler ile kanlı bir savaşa girmiş ve sonrasında onları tasfiye etmişti. Fakat daha sonraki süreçte Selâhaddin, Fâtîmî ve Zengîleri mağlup edip İslam dünyasına egemen olduğunda mezkûr askeri grupları tekrardan istihdam etme yoluna gitmiştir. Nûbeliler Mısır ordusunda yardımcı birlikler olarak sayıları 30.000'e kadar çıkmıştı. Bu durum şunu gösteriyor ki Mısır'a hâkim olan bir siyasetçinin Nûbeliler'i gözardı ederek orada nüfuz elde etmesi mümkün değildir. Nitekim Firavunlar döneminde de Nûbelî askerlerin orduda istihdam edilmeleri söz konusu olup bu durum tarihi bir gerçeklik olarak görülmelidir. Mısır'a hükmeden hangi devlet olursa olsun Nûbeliler'in Mısır'daki gücünü göz ardı ederek orduyu teşkil etmesi de mümkün olmamıştır.²⁴

Selâhaddin-i Eyyûbî askeri teşkilatında Türkler ve Kürtleri esas unsur olarak belirlemiştir. Ordu oluşturulurken Türkler ve Kürtlere yer verilmekteydi. Daha sonra Nûbeliler, Bedeviler ve diğer Araplar bu teşkilatın içerisine girebiliyorlardı. Tüm bu unsurların sayısı iktâ sahibi emirlere göre azalıp çoğalmaktaydı. Selâhaddin'in ordusunda bedevilerin üçüncü aslî güç olarak görülmesi gerekmektedir. Her ne kadar yardımcı kuvvetler arasında yer alan ve düzensiz olarak anlatılan bedeviler, Selâhaddin'in ordusunun vazgeçilmez üçüncü unsuru olmuştur. Bedeviler, Selâhaddin'den önce de var olan ve bu işi kazanç karşılığı yapan "düzensiz" askerlerdi. Bedevilerin hayatlarını kazandıkları yol; savaşmak, yağmalamak ve ganimet elde etmek üzerineydi.²⁵ Bu durumda devlet güçlü ise sultanın yanında yer almaktaydılar. Herhangi bir taht mücadelesinde ise taht

¹⁵ İbnü'l-Esir , *el-Kâmil*, s. 141-142; Ebû Şâme, *Ravzeteyn*, s. 34; İbn Vâsil, *Müferricü'l-kürüb fi ahbâri Benî Eyyûb*, Kahire, 1957, c. II, s. 170; Ebü'l-Fidâ, *Târîhu Ebi'l-Fida*, Beyrut, 1997, C. II, s. 123; İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldun*, Beyrut, 1992 C. V, s. 330.; Abdülkadir Turan, "Nüreddin Mahmud Zengî'nin Başarılarında Türkmenlerin Katkısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2018, C. XXXIII/1, s. 225.

¹⁶ Ayşe Dudu Kuşçu, *Eyyubi Devleti Teşkilatı*, Ankara, 2013, s. 342

¹⁷ Sa'dâvî, *Ceyşü Mısır*, s. 4.

¹⁸ Ramazan Şeşen, *Selahaddin Eyyubi ve Dönemi*, İstanbul, 2018, s. 141.

¹⁹ Sa'dâvî, *Ceyşü Mısır*, s.14.

²⁰ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi (Akkâ Krallığı ve Daha Sonraki Haçlı Seferleri)*, C. III., (Çeviren:Fikret İşıltan), Ankara, 1992, s. 4-5.

²¹ İbn Şeddâd, *Nevadir*, s. 221; Şeşen, *Selahaddin Eyyubi ve Dönemi*, s. 187; Sa'dâvî, *Ceyşü Mısır*, s. 11

²² İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C. XI, s. 350; Stanley Lane-Poole, *Saladin and the Fall of the Kingdom of Jerusalem*, 1898, s. 204; Ayalon, "Studies on the Structure of the Mamluk Army -I", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London Vol. 15, No. 2 (1953), s. 223.

²³ Ayşe Dudu Kuşçu, *Askeri Teşkilat*, s. 353; Ramazan Şeşen, *Selahaddin Devrinde Eyyubiler Devleti*, s. 149.

²⁴ Nazir Hassan Sadavî, *Ceyşü Mısır* s. 13; İmadeddin, *Fethü'l-kussî*, s. 335; Ayşe Dudu Kuşçu, *Askeri Teşkilat*, s. 354.

²⁵ Bu konuda Selâhaddin Nureddin Zengî'ye şikayette bulunmuştu. Fakat Nureddin Zengî Bedevilerin askeri özelliklerinin üstünlüğü nedeniyle onları kaybetmek yerine kazanılmasının gerektiği düşüncesindeydi. Daha sonra Selâhaddin selefi Nureddin'in bu düşüncesini kabul edip Bedevilerden istifade etmiştir. Bkz.; Sadavî, *Ceyşü Mısır*, s. 14.

iddiacılarından birisini desteklemek şeklinde bir tutum takınmaktaydılar.²⁶

Zengiler Döneminden Önemli Bir Aktarım: Ahdâs'ın Mütetavvia'ya (Gönüllüler) Dâhil Olması

Suriye'de daha çok gençlerden teşkil edilen ve pek çok vazifeyi üstlenen genç adamlar anlamındaki "ahdâs" denilen savaşçılardan Suriye ve Irak'ta pek çok hükümdar istifade etmiştir.²⁷ Nüreddin Zengî'nin yardımcı birliklerine dahil ettiği gruplar arasında ahdâs önemli bir yer tutmaktaydı. Liderlerine "mukaddemü'l-ahdâs" veya "reisü'l-ahdâs" denmekteydi. Nüreddin Zengî, ahdâs gruplarından Haçlılar'a karşı yapılan pek çok savaşta yardım almıştır. Ayrıca kalelerin uzun süren muhasaralarında ahdâs gruplarının önemli bir vazifesi vardır. Onların halk ile bağlantıları dolayısıyla kale içerisine gönderilip propaganda yapmaları için görevlendirilmekte ve kalelerin içten fethedilmesi için bu gruplar önemli rol oynamaktaydılar. Nübeliler Mısır'da ne kadar etkinse Ahdâs da Suriye'de o kadar etkindi. Zengiler döneminde ahdâs grupları gönüllüler olarak da isimlendirilmiş olup Eyyübiler döneminde ahdâs yerine gönüllüler anlamına gelen mütetavvia kelimesinin kullanımı tercih edilmiştir. Selâhaddin'in Nüreddin Zengî'den farklı olarak bu tarz teşkilatları gönüllüler olarak isimlendirmeyi daha uygun görmüştür. Nüreddin Zengî özellikle Haçlılar'a karşı yapılan seferlerde gönüllü birliklere yönelik propaganda yapmıştır. Nitekim gönüllülerin en kalabalık grubunu temsil eden ahdâs grupları, şehirde bulunan Fütüvvet ehli gençler ve fakirler gibi halkın pek çok kesimine yönelik propaganda faaliyetlerini yürüterek bir gönüllüler ordusu kurmaya çalışmışlardır. Nüreddin Zengî döneminde başlayan ve topyekûn halkın da seferlere iştirak etmesini sağlayan bu yöntem daha sonra halefi Selâhaddin tarafından tatbik edilmiş ve neticeye ulaşılmıştır. Zengiler dönemindeki ahdâs kelimesinin yerini Eyyübiler döneminde gönüllüler devralmıştır. Hem Nüreddin hem de Selâhaddin döneminde gönüllüler içerisinde medrese talebeleri, hangah ve zaviyede yaşayan zahid ve abidler ve onların çocuklarından oluşmaktaydı.²⁸

Selâhaddin Eyyübî Hittin savaşında gönüllülerden istifade etmişti. Tarihçi Lane Poole'a göre Kudüs muhasarasında gönüllülerin sayısı 10.000'i geçmekteydi.²⁹ Selâhaddin düzensiz grupların tamamını gönüllüler olarak tanımlayarak onları Haçlılar'a karşı cihat eden mücahitler olarak bilinmesini özellikle istemiştir. Ahdâs, zaman zaman isyan ve yağma faaliyetlerinde bulunduğu ve halk nezdinde olumsuz bir yönü olduğundan dolayı Selâhaddin, Müslümanların Haçlılar'a yönelik cihadının bu gruplar dolayısıyla zayıflamasının önünü almaya çalışmıştır. Selâhaddin gönüllüler olarak tabir ettiği bu kesime yönelik bir ayırım yapmamış ve özellikle Kudüs'te elde edilen zengin gelirin gönüllülere dağıtılmasını da emretmiştir. Selâhaddin-i Eyyübî gönüllülere yönelik motivasyonu sağlamaya çalışmış ve onların orduda yardımcı birlikler arasında olmasını devamlı sağlamaya çalışmıştır.³⁰ Nitekim Selâhaddin orduya hitap ederken özellikle gönüllülerin oluşturduğu müfrezelerde Tevbe süresi 41. Ayeti okuyarak seslenmektedir:

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ağır ve hafif her türlü savaş araç gereçleriyle seferber olun. Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır."³¹

Gönüllü Birliklerin (Mütetavvia) Savaş Meydanlarındaki Faaliyetleri

Hem Selâhaddin hem de Nüreddin gönüllü birliklere büyük bir sevgi ve saygı hisleri içerisinde olmuşlardır. Bu gruplar Selâhaddin ve Nüreddin tarafından cihat duygusuyla bir araya getirilmiş olup ne Dîvânü'l-Ceyş'e ne de emirlere bağlı mukti değildiler. Bu yüzden onlara herhangi bir maaş verilmemekteydi. Fakat Nüreddin ve Selâhaddin dönemlerinde gönüllü gruplara cömert davranmışlar ve onları diğer askerlerden ayırmamaya gayret etmişlerdir. Gönüllülere verilen maaşlarla ilgili harcama giderleri için eleştiri alan Nüreddin Zengî bu eleştirileri yapanlara çok kızarak "Ben yatağında yatarken onlar bizim için savaşıyorlar. Bunlara yardım için ne gerekiyorsa yapacağız" diyerek gönüllülere cömert bir tavır takınmıştır.³²

Nüreddin Zengî Haçlılar ile olan savaşlarda gönüllülerden istifade etmiş ve bunları toplarken alim ve âbidlerin vaazlarda halkı teşvik ederek bu grupların toplanmasını sağlamışlardır. Gönüllüleri Haçlılar ile cihat için savaşmaya davet ederken cihada isteksiz davrananları da uyararak Haçlılar'ın İslam topraklarında yapmış olduğu vahşetleri anlatmak suretiyle ikna etmekteydi. Selâhaddin-i Eyyübî selefi Nüreddin Zengî'nin metodunu ve yolunu takip etmiştir. Selâhaddin, iktidarı elde ettikten sonra gönüllülerin yardımcı birlikler olarak yer almasını temin için ulemadan istifade etmiş ve bu konuda dönemin en meşhur âlimlerinin medreselerine kadar giderek gönüllerini ve dualarını almış ve mukaddes dava uğruna Haçlılara yönelik savaşlarda onların devreye girmesini temin etmiştir. Bu bağlamda Selâhaddin'in makamı devamlı fakihler, muhaddisler ve zahidler gibi ulemanın pek çok tabakasından mezhep ve meşrep fark etmeksizin önemli kişiler gelmekteydi. Selâhaddin savaş dışında halkın katıldığı vaazlara iştirak edenlerin oluşturduğu kalabalık topluluklarla beraber oluyor ve böylece idareci, alim ve halk buluşmasını sağlayarak toplumda geniş bir birliktelik sağlıyordu. Selâhaddin barış zamanında yapmış olduğu ulema ve idareci birlikteliğini sefer zamanında da gerçekleştirilmeye önem veriyordu.³³

Haçlılar ile yapılan savaşlarda daha çok geri saflarda bulunan, savaşa bilfiil katılmayan âlimlerden esirlerin boyunlarının vurulmasını istemekteydi. Pek çok âlim bu fiilin işlenmesine kendilerinin iştirak etmek istemediklerini söylese de Selâhaddin bu duruma tepki gösterdiğinden bazıları zorunlu olarak bu emri yerine getirmek mecburiyetinde kalyorlardı. Selâhaddin bu isteğini yerine getirmeyenlere karşı tavır almaktaydı. Ziyâeddin et-Taberî ve Süleyman el-Mağribî, Selâhaddin'e tabi olanlar arasında yer almaktaydı. Tarihçi İmâdeddin Kâtip el-İsfahânî Selâhaddin'in yakın çevresinden olmasına rağmen bu emri uygulamadı. Buna gerekçe olarak elini kâfirin kanıyla kirletmek istememesini gösterdi. Selâhaddin'in gönlünü almak maksadıyla küçük yaşta bir Haçlı esirini yetiştirmek ve onu İslam ile müşerref kılmak için yanına aldı.³⁴

Selâhaddin-i Eyyübî, Remle savaşı öncesi Necmeddin Ebü'l-Berekât'ı ziyaret ettiğinde aralarında bir tartışma olmuştu. Bu ziyaret sonrasında gerçekleşen Remle mağlubiyeti bu olaya yorumlanmıştı. Bu durum ulemanın Eyyübî siyasetindeki rolünü ortaya koymaktadır. Selâhaddin, Hayyât b. Kays el-Harrânî'yi ziyaret ettiğinde ona Musul Zengî atabeyliğine yapılacak seferlerden vazgeçmesi gerektiğini belirtmişti. Bu ve bir önceki örnek, ulemanın Zengî ve Eyyübiler döneminde ne kadar etkin olduğunu ortaya koyar. Selâhaddin, Zengiler'in nüfuzunun âlimler nezdinde hâlâ devam ettiğini müşahede etmiş ve bu durumu engellemeye yönelik önlemler almıştır. Kudüs'ün ele geçirilmesi ve Haçlılar'a yönelik başarılı

²⁶ El-Bündârî, *Senâ'l-Berki's-şami*, Beyrut, 1971, s. 65.

²⁷ Ahmet N. Özdal, "Ayyârün vs. Ahdâs vs. Ahilik -Üç Farklı Tip Mesleki Örgütlenmenin Karşılaştırılması", Kırşehir, 2019, C. I., s. 95.

²⁸ Sadavî, *Ceyşü Mısır*, s. 21-23.

²⁹ Lane Poole, *Saladin* s. 264;

³⁰ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, c. XII, s. 36; İmad, *Kitabü'l-Feth*, s. 224; Sallabî, *Zengiyye*, s. 8; Sanaullah, *Decline of the Saljuqid Empire*, s. 18.

³¹ Tevbe 41; <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Tevbe-suresi/1273/38-41-ayet-tefsir>, Erişim Tarihi: 29.04.2022.

³² İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb*, thk. Abdülkadir Arnaut, Mahmûd Arnaut, Beyrut 1986. C. IV, s. 181, İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, C. XI, s. 195.

³³ Ebü Şâme, *Ravzeteyn*, C. I, s. 133.

³⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, C. XII, s. 63; İbn Dokmak, *el-Cevâhirü's-Semîn*, s. 94; Sadavî, *Ceyşü Mısır*, s. 18.

seferler sonrasında âlimlerin tamamına yakını Zengîler yerine Eyyübîler'i desteklemişlerdir. Âlimler ordugâhlara gönüllü olarak gelmekte ve burada askerlerin motivasyonunu arttırıcı vaaz ve nasihatlerde bulunmuşlardır. Zengîler döneminde başlayan âlimlerin seferlere katılması geleneği Eyyübîler devrinde de devam etmiş ve âlimler ordunun yardımcı birliklerinin bir kısmı olarak görülmeye başlamıştır.³⁵

Zengîler'den Eyyübîler'e Bir Diğer Miras: Ayyâr'ın Mütetavvia'ya Dahil Olması

Zengîler döneminde başlayıp ve Selâhaddin döneminde devam eden ve merkezi askeri teşkilatın içerisinde yer almayan ordunun yardımcı birliklerine mensup neftçiler, mancılıkçılar bulunmakta olup bu sınıf Zengîler'den Eyyübîler'e miras kalmıştır. İşsiz güçsüz kimselerin, ayak takımının, topraksız köylülerle ordudan ayrılmış askerlerin oluşturduğu ayyâr denilen zümrenin Zengîler ve Eyyübîler döneminde Haçlılar ile yapılan savaşlarda yer aldıkları görülmektedir. Ayyâr, savaşlarda özellikle taş atan zümre olup muharip askerlere büyük destek veriyorlardı. Süvari ayyâr grupları ise hayvanlarının yemliklerine taş doldurup düşmana taş atmak suretiyle yıldırma görevi görmekteydi. Ayyâr, külhanbeyleri ve gürültü çıkararak hep bir hareket ediyorlardı. Bu kesimin ebiseleri aba ve çuhadan olup bu görüntüleriyle korku arz ediyorlardı. Selâhaddin bu grupları savaş esnasında kargaşa, gürültü ve kaos çıkartarak rakibin moralini altüst etmeleri için değerlendiriyordu. Böylece her iki ordu arasında savaş şiddetleniyor ve tedbiri elden bırakan kaybediyordu. Bu gruplar özellikle düşman askerlerinin karargahlarına kadar gidip çadırlarını, mallarını, erzaklarını, sularını ve yiyeceklerini çalıyorlar, böylece savaş sonrası askerler karargahları yağmalandığı için zor durumda kalıyorlardı. Selâhaddin kendilerinden oldukça fazla olan düşman kuvvetlerinin morallerini ancak bu şekilde bozarak mağlup ediyordu³⁶

Zengîler ve Eyyübîler Döneminde Kadınların Rolü

Nüreddin Zengî döneminden kalan başka bir uygulama da Müslüman kadınların savaşlardaki varlığı ile ilgilidir. Haçlılar savaşlarda kadın süvarilerden ve askerlerden istifade etmekteydiler. Onların varlıkları Müslüman ve Haçlı kaynaklarında bulunmaktadır. Nitekim Selâhaddin pek çok kadın askeri ölü veya esir olarak ele geçirmiş olup bunların erkeklerden farkının olmadığını müşahede etmişti. Ancak öldüklerinde veya esir edildiklerinde kadın oldukları ortaya çıkmaktaydı. Müslüman kadınlar ise erkeklerle aynı safta çarpışmazlardı. Buna özellikle Doğunun gelenek ve görenekleri izin vermemekteydi. Müslüman kadınlar Haçlı kadınların aksine daha çok gönüllü gruplarla birlikte muharip olarak değil, yemek pişirmek, hasta bakmak, at tumar etmek ve çadır kurmak vb. işlerde büyük rolleri vardı. Erkekler savaşırken kadınlar erkeklerin bütün işlerini yerine getirmekteydiler. Bu konuda Nüreddin Zengî'nin hanımı ve daha sonra Selâhaddin-i Eyyübî'nin hanımı olacak olan İsmet Hatun'un da büyük bir rolü bulunmaktaydı. O Müslüman kadınların savaş meydanlarındaki varlıkları için gerekli yardım ve desteği kurmuş olduğu vakıflardan karşılamaktaydı. Kurmuş olduğu vakıf ve hastaneler de savaş ve barışta gazilerin tedavi edilebilmeleri için gerekli desteği vermekteydi. Aynı zamanda her sene gelirlerinden

³⁵ Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, Beyrut 2003, C. XXVI, s. 125.

³⁶ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mülük ve'l-ümem*, Ankara, 2014, C. XII, s. 46; Şenterinî, *ez-Zehire fi Mehâsini ehli'l-Cezire*, thk. İhsan Abbas, Beyrut, 1979 C. V, s. 523; Sallabî, *Ceyşü Mısr*, s. 21; Corci Zeydan, *Tarihü Temeddüni'l-İslâmî*, Kahire t.y., C. I, s. 120; Ahmet N. Özdal *Ayyârün*, s. 95-96.

³⁷ Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Devrinde Eyyübîler Devleti*, İstanbul, 1983, s. 207, 243, 261, 265; Tülay Yürekli, "Zengîlerde Evlilik ve Kadının Yeri", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. XI, S. 32, s. 235; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, Beyrut, 1997, C. III, s. 20; İbn Kesir, *el-Bidâye*, Cize, 1998, C. XII, 317-318; Ebü Şâme, *Kitâbü'r-Ravzateyn* (nşr. İbrâhim ez-Zeybek), Beyrut, 1997, C. III, s. 243-244, 247-248; Bahattin Kök, *Nüreddin Mahmud Bin Zengî ve İslâm Kurumları Tarihindeki Yeri*, İstanbul, 1992, s. 187, 193; İbn Şeddâd, *el-A'lâk*,

binlerce dinar bağışlayarak hastalar için bitkisel ot, ilaç ve macun ve şuruplardan yaptırıp dağıtmaktaydılar. Nüreddin Zengî ve Selâhaddin-i Eyyübî dönemi Haçlı seferleriyle geçtiğinden kurmuş olduğu vakıflardan elde edilen gelirlerle askerler, yaralılar, hastalar ücretsiz istifade etmekteydi.³⁷

Eyyübî Askerî Teşkilatında Memlûklerin Rolü

Zengîler döneminden Eyyübîler'e intikal eden bir diğer uygulama ise memlûklerdir. Nüreddin Zengî, memlûkleri askeri teşkilatın önemli ögesi olarak kullanmaktaydı. Kurmuş olduğu bu gruba Nüriye memlûkleri ismini vermişti. Nüriye memlûklerinin liderlerinden Emir Cordik en-Nürî, Şirkûh ve Selâhaddin-i Eyyübî'nin hizmetine dahil edilmişti. Zengîlerin Mısır'a yapmış olduğu üç savaşta da Nüriye memlûkleri en aktif konumda olduğu görülmektedir. Nitekim Fâtımî veziri Şâver'i bizzat öldüren de Emir Cordik olmuş olup bu durum Nüriye memlûklerinin Mısır muharebelerindeki faaliyetlerini göz önüne sermektedir. Esedüddin Şirkûh'un ve Selâhaddin'in de memlûkleri bu bağlamda değerlendirilmelidir. Memlûklerin askeri teşkilat içerisinde dahil edilmesi Zengî döneminin bir devamı niteliğindedir. Şirkûh'a tabi olanlara Esediyye; Selâhaddin'e tabi olanlara ise Salahiyye veya Nâsırıyye denmekteydi. Memlûkler, Zengî ve Eyyübî devlet teşkilatında o kadar etkiliydi ki Esedüddin Şirkûh'un ölümünden sonra Selâhaddin'in vezir olarak tayininde Nüriye ve Esediyye memlûklerinin desteği sayesinde Selâhaddin vezir olabilmıştır. Selâhaddin memlûklerin gücünün farkında olduğu için emirlerine önemli görevler ve iktâlar vermiştir. Bunlardan Emir Cordik, Kudüs naibi olmuştur. Selâhaddin'in ilk döneminde Esediyye memlûkleri ön planda olup emirlerinden fakih İsa el-Hakkârî haçlılar ile yapılan savaşlarda esir düştüğünden yaklaşık 60.000 dinar olan esaret fidyesi bizzat Selâhaddin tarafından ödenerek kurtarılmıştır. Memlûklerden Bahâeddin Karakuş ise Esediyye memlûklerinden olup uzunca bir süre Selâhaddin-i Eyyübî'nin hizmetinde bulunmuştur.³⁸

Selâhaddin-i Eyyübî döneminde 3 memlûk grubu oldukça etkin bir konumdadır. Bunlar "Memâlik-i Nüriye", "Memâlik-i Esediyye" ve "Memâlik-i Salâhiyye" olup Eyyübî askeri teşkilatının merkezinde yer almaktadır. Memlûk grupları mürtezikaaya dahil olup başkentten ayrılmıyorlardı. Sultan başkenti terk edip sefere çıktığında veya bir isyan söz konusu olduğunda sultanın yanında bulunuyorlardı. Bu grupların emirlerine "*mukaddemü memâliki sultâniyye*" denmektedir. Nüriye döneminden Eyyübîlere geçen bir diğer teşkilat ise Eyyübîler'de ikinci etkin grup olan Kürtlerdir. Bunlar memlûklerden farklı olarak Hakkâriye, Mihrâniye, Hamidiyye ve Zerkâriyye gibi kolları bulunmaktaydı. Bu grupların liderleri Eyyübîler döneminde çok nüfuzlardı. Mesela Seyfeddin Gazi el-Meştûb ve Ebü'l-Heycâ es-Semîn önemli görevlere getirilmişlerdi.³⁹

Eyyübî Askerî Teşkilatında Dengelenme: Dîvânü'l-Ceyş'te Yapılan Düzenlemeler

Selâhaddin-i Eyyübî Dîvân-ı Ceyş'te bazı düzenlemelere gitmiştir. Mürtezikaaya dahil olan askerlerinin maaşlarını ödediği bu divanda "Sâhibü'l-Ceyş" Fâtımîler'den gelmekte olup daha sonra Kürt aşiretlerden birisine mensup bir kişiye tevdi edilmiştir. Fâtımîler

C. II, s. 205; Sallabî, *Kaidü'l-Mücâhid Nureddin*, s. 17; *Asrî'd-Devleti'z-Zengiyye*, s. 266; Mahmut Dündar, "Eyyübîler Dönemi Dimâşk Medreseleri", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, C. IX, S. 1, s. 130.

³⁸ Sadavî, *Ceyşü Mısr*, s. 26; İbn Şeddâd, *Sîret*, s. 55; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C. XI, s. 241; Hamevî, *Târihü'l-Mansûri*, Beyrut, t.y., C. I, s. 172; Ebü Şâme, *Ravzateyn*, C. II, s. 114; Ebü'l-fidâ, *el-Muhtasar fi ahbaril-beşer*, C. III, s. 91; İbnü'l-Verdî, *Târihü İbni'l-Verdî*, C. II, s. 109; Sallabî, *Salahaddin*, s. 180; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, C. V, s. 155.

³⁹ Sadavî, *Ceyşü Mısr*, s. 25; Ebü Şâme, *Zeylü'r-Ravzateyn*, s. 11; İbn Munkız, *Kitâbü'l-İtibâr*, Beyrut, 1981, s. 193; İbn Şeddâd, *Nevâdir*, C. I, s. 172; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, C. I, s. 432; Ebü Şâme, *Uyûn*, C. I, s. 406; İbn Haldûn, *Tarih*, C. V, s. 289.

döneminde askere alma, askerî teçhizat işlerini gözetleme, nezaret etme işleri yapan kuruma “Dîvânü'l-İstifa” denmekteydi. Başında müstevfî bulunan teşkilatın adı Eyyübîler döneminde Dîvânü'l-Ceyş olarak değiştirildi. Bu kurum “Dîvânü'l-İktâ” olarak ta isimlendirilse de kaynaklarda daha çok “Dîvânü'l-Ceyş” olarak geçmektedir. Eyyübîler döneminde Dîvânü'l-İktâ kullanımı daha çok savaşlardan sonra ortaya çıkan yeni arazilerin yeni iktâ sahiplerine tevzi edilmesi veya muktinin değiştirilmesi söz konusu olduğunda bu isim kullanılmış olup iki divanın işleyişinin birbirinden farklı bulunmaktaydı. Gündem konusu askerlerle ilgiliyse “Dîvânü'l-Ceyş”; iktâ ile ilgiliyse “Dîvânü'l-İktâ” ismi tercih edilmiştir. Fâtımîler dönemindeki Dîvânü'l-İstifâ kurumu Eyyübîler iktidarı devraldığında Dîvânü'l-Ceyş ve Dîvânü'l-İktâ olarak değişti. Yöneticisine “Sâhibü'l-Ceyş” denmekteydi. Sâhibü'l-Ceyş'in görevleri arasında savaşla ilgili işler, silahlar, askerlerin yoklaması ve askerlere verilen elbiseler bulunmaktadır. Askerlikle ilgili tüm hususlar Fâtımîler'de müstevfî, Eyyübîler'de ise Sâhibü'l-Ceyş'in görevleri arasında yer almaktadır.⁴⁰ Fâtımîler'den Eyyübîler'e geçen bu kurumda bir de Kâtibü'l-Ceyş kadrosu bulunmaktadır. Bu vazife askerlerin ve mürtezikanın maaşlarının aynı olarak ödenmesi, tevzii ve isimlerinin tespiti gibi görevler yer almaktadır. Selâhaddin-i Eyyübî Sâhibü'l-Ceyş vazifesini Fâtımî bürokratlardan alıp bu kadroyu Kürt ümeraya tahsis etmiş olup böylece merkezi askeri teşkilatın yönetimini Fâtımî bürokrasisine bırakmak istememiştir. Fakat Kâtibü'l-Ceyş vazifesi ise bir Fâtımî bürokrati olan Mısır'daki zirai sistemi çok iyi bilen İbn Memmâti'ye tevdi edilmiştir. Askerlere ve hak sahiplerine ödemeler zamanında yapılmadığında kaos ortaya çıkabilirdi. Özellikle Eyyübîler'in yeni kuruluş döneminde ortaya çıkabilecek isyanlar, devleti zor duruma düşürebilirdi. Ayrıca Eyyübîler'in Haçlılar ile uzun süren savaşlarda güçlü bir merkezi askeri sisteme ihtiyacı vardı. Bu yüzden Selâhaddin Dîvânü'l-Ceyş'te dengeyi kurarak yönetimi Eyyübîler'e, yürütmeyi ise Fâtımî bürokratlara bıraktı.⁴¹

Sonuç

Eyyübîler tarih sahnesine çıkmalarıyla birlikte daha önceki yöneticilik tecrübelerinin yanı sıra pek çok hanedanla birlikte çalışma fırsatı buldular. Bu durum Eyyübîler'in zaman içerisinde idarî ve askerî teşkilat yapılarının eklektik hale gelmesine neden oldu. Eyyübîler tıpkı Selçuklular örneğinde olduğu gibi kendi iktidar sahalarını oluşturmak için pek çok fırsatı kollamışlardır. Uzun süren bu arayış ailenin de oportünist yanı göz önünde bulundurulduğunda Suriye'de Zengî hanedanıyla iş birliği içerisinde girmelerini sağlamıştır. Zengîler ve Eyyübîler özellikle Irak Selçuklu Devleti ve Abbasî Halifeliğine karşı iktidar sahalarını genişlettiler. Bu iki hanedan Haçlılar'a karşı güç birliği halinde olarak birbirlerine olan itimatlarını da pekiştirdiler. Selçuklu idarî ve askerî teşkilatının bir devamı olan Zengî Devleti teşkilat yapısı, Eyyübîler'in de devletlerini kurarken bu yapıyı merkeze almasına neden oldu. Aslında hem Zengîler hem de Eyyübîler Selçuklu kültür coğrafyasında yaşadıkları için Sâsânî devletindeki gibi merkezi yapıdan ziyade âdem-i merkeziyetçi bir idarî yapı içerisinde hareket ettiklerinden, devraldıkları idarî ve askerî yapıyı kolayca benimsediler. Eyyübîler, Zengîler'den farklı olarak Mısır'da yarı bağımsız bir idare oluşturmuşlardı. Mısır Fâtımî Devlet teşkilatıyla Zengi Devleti teşkilatı arasında Mısır coğrafyasının kendisine has özellikleri nedeniyle benzerlikleri bulunmaktaydı. Hem vergi hem de askerî iktâ sisteminin buradaki işleyişi oldukça farklı olmuştur. Selâhaddin-

i Eyyübî Mısır'a hâkim olduktan sonra mezkûr durumun farkına vardığından kendisine isyan etmeyen Fâtımî bürokrasisini tasfiye etmeyerek onlardan istifade etti. Bunun için de Fâtımî halifelğine son vermeyerek buradaki Fâtımî siyaset anlayışını üç sene gibi kısa sürede kavradı. Tâbisi Nüreddin Zengî ile karşı karşıya gelmek tehlikesini de göz önünde bulundurarak Fatimî siyasi tecrübesini edindi. Babası Necmeddin Eyyüb'un idarî ve iktisadî tecrübelerini de göz önünde bulundurarak Mısır'da yeni bir yönetim ve organizasyon ortaya çıkardı. Selâhaddin-i Eyyübî merkezi askeri teşkilatını kurarken Bedevi, Nûbeli, Berberi, Hristiyan, Şamlı, Fıratlı, Musullu, Diyar-ı Bekirli gibi farklı meşrep mezhep, örf ve geleneklere mensup askerleri bir arada tutacak bazı önlemler aldı. Merkezi askeri teşkilat olan mürtezika sınıfına sadece Türk ve Kürt askerleri dâhil etti. Diğer unsurları da yardımcı birlikler olarak istihdam ederek onları askeri teşkilatın dışına itmedi. Böylece devletin birlik ve beraberliğini sağladı. Askerî bürokrasiye de yenilikler getirdi. Dîvânü'l-Ceyş'te; Sâhibü'l-Ceyş'in Kürt ve Türk ümeradan, Katibü'l-Ceyş'in ise Fâtımî ümerasından olmasını sağladı. Böylece Mısır'daki askeri bürokrasiyi ne sadece Fâtımîlere ne de Kürt ve Türk ümeraya bırakmayarak bir denge kurdu.

⁴⁰ Sadavî, *Ceyşü Mısır*, s. 33; Ayalon, *Mamluk Army*, s. 207; İbn Fazl el-Ömerî, *et-Tarîf bi'l-Mustalahi's-Sherîf*, s. 89; Kalkaşandî, *Subhu'l-A'sâ*, C. XI, s. 93; Nüveyrî, *Nihâyet*, Kahire, t.y., C. VI, s. 200; Coşkun Alptekin, “Selçuklu Devleti'nin Askerî Teşkilatının Eyyubi Devleti Askerî Teşkilatına Tesiri”, Ankara, 1990, *Belleten*, C. LIV. S. 209, s. 117; Ramazan Şeşen, "B)

Eyyübîler'de Divan.", *İslam Ansiklopedisi (TDV)*, C. IX, İstanbul, 1994, s. 381.

⁴¹ İbn Hallikan, *Vefeyât*, C. I, s. 99-100; Yakut el-Hamevî, *Mucemü'l-üdeba*, Beyrut, t.y., C. II, s. 248; Ebû Şâme, *Zeylü'r-Ravzateyn*, s 104; Sadavî, *Ceyşü Mısır*, s. 34; Fatih Yahya Ayaz, Abbasiler'den Mısır'da Kurulan Hanedanlara Vizirlik Müessesesi, *İslam Araştırmaları Dergisi*, 2012, S. 28, s. 139-140.

KAYNAKÇA

- Alptekin, Coşkun; "Atabeg", *DİA*, IV, İstanbul 1991.
- Alptekin, Coşkun; "Musul Atabegliği Zengiler", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3. S. 425. Ankara 1987.
- Alptekin, Coşkun; "Selçuklu Devleti'nin Askeri Teşkilatının Eyyübî Devleti Askeri Teşkilatına Tesiri", Ankara, 1990. - *Belleten*, LIV. cilt, 209.
- Ayalon, David; "Studies on the Structure of the Mamluk Army –I", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, Vol. 15, No. 2 (1953), pp. 203-228, s. 223.
- Ayaz, Fatih Yahya; "Abbâsiler'den Mısır'da Kurulan Hanedanlara Vezirlik Müessesesi", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 2012, sayı: 28, s. 139-140.
- Aynî, Bedreddin; Mahmûd, *İkdu'l-Cumân fi Târîhi Ehli'z-Zaman el-Asru'l-Eyyübî*, Cilt I-II, tah. Mahmûd Rızık Mahmûd, Kahire 2010.
- Çelik, Aydın; "Selçuklu-Fâtîmî Münasebetleri" *Yeni Türkiye*, XXII. cilt, 83. sayı [Ortaoğu Özel Sayısı-II], Ankara, 2016. s. 265-266.
- Dündar, Mahmut; Eyyübîler Dönemi Dımaşk Medreseleri, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi = Journal of Mesned Divinity Researches], 2018, cilt: IX, sayı: 1.
- Ebü'l-Fidâ, İmâdüddin; el-Muhtasar fi âhbârî'l-beşer, thk. Muhammed Zeynuhum Muhammed Ezb-Yahya Seyid Hüseyin-Muhammed Fahri el-Vasif, Kahire t.y., III.
- El-Kalkaşandî, Ahmed b. Ali; *Subhu'l A'sa fi Smâatü'l İnşâ*, Kahire, 1915.
- el-Ömerî, İbn Fazlullah; *et-Ta'rif bi'l-mustalahi's-şerif*, thk. Semîr Mahmûd Derubi, Kerek 1992.
- Şenterini, Ebü'l-Hasan Ali b. Bessam el-Endelüs İbn Bessam; *ez-Zahire fi mehasini ehli'l-cezire*, thk. İhsan Abbas, Beyrut 1979.
- Hamevî, Yakut; *Mucemü'l-üdebâ*, Beyrut (t.y)
- İbn Cevzî, Abdurrahman; *El- Muntazam Fi Tarihi'l Ümem'de Selçuklular*, (Çev. Ali Sevim), Ttk, Ankara, 2014.
- İbn Dokmak, Sârimüddin; *el-Cevherü's-semîn fi siyeri'l-hulefa ve'l-müluk ve's-selatin*, thk. Saîd Abdülfettah Aşur. -- Mekke [t.y.)
- İbn Haldûn, Abdurrahman; *Târîh-i İbn Haldûn Dîvânü'l-Mubtedâ ve'l-Haber fi Târîhi'l-Arab ve'l-Berber ve Men Âsarahum min Zevî's-Sultânî'l-Ekber*, Cilt IV-V, thk. Halil Şihâde- Süheyl Zekkâr, Beyrut 2000.
- İbn Hallikân, Ebu'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr; *Vefeyâtü'l-Â'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, tah. İhsan Abbas, Beyrut 2003.
- İbn Kadi Şuhbe, Ahmed; *el-Kavakibü'd-Durriye fi's-Sira en-Nûriye*, Yay. M. Zaid, Beyrut 1971.
- İbn Kesir, İmâdüddin; *el-Bidâye ve'n-nihaye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Cize 1997
- İbn Munkız, Üsâme b. Mürşid, *Kitabü'l-İtibâr*, thk. Philip Khuri Hitti, Beyrut 1981.
- İbn Nazîf, Ebü'l-fazâil; *et-Târîhu'l-Mansûri*, nşr. Ebü'l-İd Dûdû, Dımaşk 1981.
- İbn Şeddâd, Ali b. İbrâhim; *el-A'lakü'l-hatire fi zikri ümerai's-Şam ve'l-cezire*, thk. Yahyâ Zekeriyâ Abbare, Dımaşk 1991.
- İbn Şeddad, Ali b. İbrâhim; *en-Nevâdir (Sîret-i Selâhaddin)*, thk. Cemaleddin Şeyyâl, Mektebetü'l-hanci, Kahire 1994.
- İbn Vâsıl, Cemaleddin Muhammed İbn Sâlim; *Müferricü'l-kürüb, fi ahbârî Benî Eyyüb*, Thk. Cemâleddin Şeyyâl (I-III, Kahire 1953-1960).
- İbnü'l-Adîm, Ömer b. Ahmed; *Zübdetü'l Haleb Min Tarih-i Haleb*, Beyrut 1996,
- İbnü'l-Esir, İzzeddin; *Kâmil fi't-tarih*, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut 2002.
- İbnü'l-Esir, İzzeddin; *Târîhu'l-Bâhir fi'd- Devleti'l-Atabekiyye*, thk. Abdulkadir Ahmed Tuleymat, Kahire 1963.
- İbnü'l-İbrî, Ebü'l-ferec; *Târîhu Muhtasari'd-Düvel*, Dârü'r-Râid, Lübnân, 1994.
- İbnü'l-İmad, Ahmed b. Muhammed; *Şezeratü'z-Zeheb fi ahbari men zeheb*, thk. Abdülkadir Arnaut, Mahmûd Arnaut, Beyrut 1991.
- İbnü'l-Verdî, Zeyneddin; *Târîhü İbni'l-Verdî*, Beyrut 1996.
- İsfahânî, İmâdeddin; *el-Fethü'l-Kussî fi'l-Fethi'l-Kudsî*, Kahire 2004.
- Keleş, Mahmut Recep; *Eyyübîler I*, İstanbul 2021.
- Kivâmüddin Bündârî; *Sene'l-Berki's-Şâmî*, Thk. Ramazan Şeşen, İstanbul 2004.
- Kök, Bahattin; "Mısır'ın Alınmasından Sonra Nuruddin Mahmut'la Selahuddin Eyyübî Arasında Ortaya Çıkan Soğukluğun Sebepleri", *Belleten*, Ağustos 1993, Cilt 57-Sayı 219.
- Kök, Bahattin; Nüreddin Mahmud Bin Zengî ve İslâm Kurumları Tarihindeki Yeri, İstanbul 1992.
- Kuşcu, Ayşe Dudu; *Eyyübî Devleti Teşkilatı*, Ankara 2013.

- Nüveyrî, Şihâbeddîn Ahmed b. Abdulvehhâb; *Nihâyetü'l-Ereb fî Funûni'l-Edeb*, Cilt XXVIII, tah. Necîb Mustafa Fevvâz-Hikmet Kaşlı Fevvâz, Beyrut 2004.
- Oflaz, Abdülhalim; Nüreddîn Zengî'nin, Salâhaddîn Eyyübî Eliyle Gerçekleşen Hayalleri, *Journal of Islamic Jerusalem Studies* 18 (3), s. 32.
- Özdal, Ahmet N.; "Ayyârûn vs. Ahdâs vs. Ahilik -Üç Farklı Tip Mesleki Örgütlenmenin Karşılaştırılması", *IV. Uluslararası Ahilik Sempozyumu: XIII-XVI. Yüzyıllarda Ahilik*, 27-29 Eylül 2018, Kırşehir
- Poole, Stanley Lane; *Saladın and the Fall of the Kingdom of Jerusalem*, Beyrut 1964.
- Runciman, Steven; *Haçlı Seferleri Tarihi*, Ankara 1992.
- Sa'dâvî, Nazîr Hassân; *Ceyşü Mısır fî Eyyâmî Selâhaddîn*, Kahire 1957.
- Safedî, Selâhaddîn Halil b. Aybek; *Kitâbu'l-Vâfî bi'l-Vefeyât*, tah.
- Sallâbî, Ali Muhammed Muhammed; *Asrû'd-Devleti'z-Zengîyye ve necâhu meşrûi'l-İslâmî bi-kıyâdeti Nüreddin eş-Şehid fî mukâvemeti't-tegalguli'l-bâtînî ve'l-gazvi's-salîbî*, Dımaşk Dâru İbn Kesir, 2012/
- Sallabi, Ali Muhammed Muhammed; *Asrû'd-Devleti'z-Zengîyye*, Dımaşk 2007.
- Sanaullah, M. F; *The Decline of The Saljûqid Empire*, Calcutta 1938
- Sürür Muhammed Cemaleddin; *Nüfüzü'l-Fâtûmî fî biladi's-şam ve'l-Irak fî'l-Karneyni'r-rabi ve'l-hamis ba'de'l-hicre*, Kahire 1957.
- Şeşen, Ramazan; *Selâhaddîn Eyyübî ve Dönemi*, İstanbul 2018.
- Şeşen, Ramazan; " B) Eyyübîler'de Divan.", *TDV*, c. IX, İstanbul 1994.
- Şeşen, Ramazan; *Salâhaddîn Devrinde Eyyübîler Devleti*, İstanbul 1983
- Şeşen, Ramazan; *Selâhaddîn Eyyübî ve Devlet*, İstanbul 1987.
- Şihâbüddîn, Ebû Şâme; *Kitâbu'r-Ravzateyn fî Ahbâr-i'd-Devleteyn en-Nûriyye ve's-Salâhiyye*, Thk.İbrâhîm Şemseddîn, I-V, Beyrut 2002.
- Tawfeeq, Haltz; *Fâtûmî Devletinin Yıkılışı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2017.
- Turan, Abdülkadir; "Nüreddîn Mahmud Zengî'nin Başarılarında Türkmenlerin Katkısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXIII / 1, 2018.
- Turan, Osman; "Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuku-Miri Topraklar ve Hususi Mülkiyet Şekilleri", *Belleten* 1948, c. XII, sayı 47, s. 567.
- Yürekli, Tülay; "Zengîlerde Evlilik ve Kadının Yeri", *Dini Araştırmalar Dergisi*, c. XI, sy. 32.
- Zehebî, Ebû Abdullah, *Siyer-i alamü'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaut, Salih es-Semer, Beyrut 1982.
- Zeydan, Corci; *Tarihü temeddüni'l-İslâmî*, nşr. Hüseyin Mûnis, Kahire :t.y

EXTENDED ABSTRACT

In the 12th century, the Ayyubids first entered the service of the Seljuks and then the Atabegs and gained important experience in administrative and military affairs. The existence of the Ayyubids was mostly in the Azerbaijan region, where they ruled for a long time as a branch of the Hezbani tribe. When the later political adventure of the family is examined, it is seen that they are adorned with regularly increasing political and military power. This situation was also related to the search for an administrative field in which they could be active, like the Seljuks, which also revealed the organizational form of the family and had similar examples. Since the Azerbaijan region was not sufficient for the development of this family, the known members of the Ayyubid family, who gained fame by seizing opportunities, migrated from Duvin to Iraq, where they cooperated with Bihruz, one of the most powerful rulers of the Iraqi Seljuks. The relations between Bihruz and Najm al-Dīn Eyyūb and Asad al-din Shirkuh, two important leaders of the Ayyubid family, advanced and they assumed the task of the castle commander of Tikrit, one of the important cities of Iraq. The fact that the Ayyubids took over the management of a castle for the first time in Tikrit had a significant impact on their gaining important administrative and military experience, although for a short time. As the Ayyubids grew up during this time, a province like Tikrit began to seem small to them. For this reason, they gained influence in Tikrit and Mosul by contacting the Mosul Atabeg Imad al-din Zangi. The chaotic situation that has been going on for a while in this geography has led to developments against the Ayyubids. As a matter of fact, the political consequences that emerged against the Ayyubids required them to emigrate from Tikrit altogether. The new homeland of the Ayyubids was Syria and its environs, which were now under the rule of the Zangids. The Ayyubids came under the command of the Zengids by immigrating to Syria, a region where they were trapped and could create more comfortable spheres of influence than Tikrit, where they could not develop and grow. Imad al-din Zangi gave iqta (i.e. fief) to this family, whom he knew to be very influential, in his own region of dominance and saw how important they were, especially in the wars they made with the Crusaders. Ayyubids, on the other hand, was pleased to come to Syria, which is suitable for political development and organization from regions such as Azerbaijan and Iraq, which are not suitable for their own development. While the Ayyubid family ruled together with the Zengids, Nacm al-din Eyyub, who was the leader of the family, showed himself more like a bureaucrat, while his brother Asad al-din Shirkūh showed the success of rising up to the army commander of Nūr al-Dīn Zangī with his courage and valor. Ayyubids became one of the most important political figures of the 12th century by increasing their activities in places such as Damascus, Homs and Rahba. On the other hand, Saladin, who is considered the real founder of the state, was taking lessons from his father Nacm al-din Eyyub and Zangi sultan Nur al-din Zangi and gaining important administrative and military experiences. On the one hand, the military activities of Shirkuh, on the other hand, the successful bureaucracy of Nacm al-din Eyyub, especially when Damascus was transferred to the Zengids, caused the family to become stronger. Nacm al-din Eyyub notably, Asad al-din Shirkūh and Turanshah brothers developed themselves politically, economically and culturally, especially during the time they were in the service of the Zengids, in the whole arena where they fought politically from Azerbaijan to Syria. The fact that the Ayyubids became so strong and powerful also meant that they could no longer rule in the same political geography with the Zengids with whom they were in cooperation. In Egypt, the center of the Fatimid caliphate, political stability had disappeared for a long time. Political animosities among the Fatimid viziers had become an internal conflict. Shaver b. Mujir's coming to Damascus and requesting military aid from Nur al-din Zangi revealed the opportunity for Nur al-din Zangi to establish Zangi influence in Egypt. Nur al-din Zangi also wanted to channel the political power of the Ayyubids, which has increased recently, to prevent future struggles for the throne. Nur al-din Zangi's giving weight on Egypt's expedition emerges especially with the presence of Saladin, son of Nacm al-din Eyyub, whom he served alongside Shirkuh, and the most important Oghuz and Kurdish emirs of the Zengi state. Although Saladin was young, he was a very resourceful and intelligent administrator who benefited from the experiences of his father Nacm al-din Eyyub and his uncle Asad al-din Shirkuh. Saladin, who was in three expeditions in Egypt, became the sole ruler of Egypt with the titles of Fatimid vizier and Zangi state siphsalar, after the death of his uncle, who was the Fatimid vizier, after the murder of Shaver after the last expedition. Although Nur al-din Zengi asked his commander-in-chief to end the Fatimid domination as soon as possible, this situation was not accepted by Saladin by putting forward various excuses and he remained in this position as the Fatimid vizier for nearly three years. During this period, Saladin employed the Fatimid bureaucracy, which did not rebel against him and cooperated with him, and when the Fatimid state came to an end, these bureaucrats continued their duties. This situation caused the Ayyubids to internalize the Fatimid bureaucracy, to understand the similarities and differences between the two states, and to create a new administration and organization in Egypt, where the organizational structure was different due to geographical conditions. Saladin with the suggestions of his father Nacm al-din Eyyub, created a new administration that included the Fatimid bureaucracy, the Zangid military organization structure, which was a continuation of the Seljuk administrative and military structure in the military and administrative organization especially in tax revenues.